

Rejse i Danmark i sommeren 1837

Af Karl Rønne

Således kalder den unge teolog Peter Rørdam nogle spredte notater dels af topografisk indhold og dels rene dagbogs-optegnelser. Han er kendt som lederen af prinsesse Caroline Amalies asylskole i København og blev senere præst i Mern, en nær ven af Grundtvig.

I 1837 gjorde en sygdom det nødvendigt for ham med et landophold, og prinsessen skrev til ham, at „hun tilfældigen kan råde over 300 rbd. som det ville glæde hende meget, om han ej ville afslå“. For disse penge berejste da Rørdam Sjælland, især Sorø Amt, og gjorde disse optegnelser, måske noter til en mere udførlig rejseberetning, der kan være sendt til Prinsessen. Men der blev også penge til en udenlandsrejse.

Det var kun få år før, pastor Duus, Vemmelev, udarbejdede sin oversigt over Sorø Amts økonomiske forhold (1840). Peter Rørdams optegnelser er så at sige en vurdering af de åndelige forhold, og danner på denne måde et godt supplement til Duus' bog.

Man får ikke meget indtryk af rekreationsophold ved beskrivelsen. Rørdam er på farten næsten hele tiden fra 26. maj, til han 19. juni atter er i København. Han besøger alle de historiske minder på Ringsted- og Sorøegnen samtidig

Karl Rønne

med, at han gør bemærkninger om de kirkelige forhold og om skoler, præster og lærere; han berejser „det hellige land“ mellem Slagelse og Skælskør, og slutter af med en afstikker over til Næstved og Præstø. Overalt taler han med en mængde mennesker, høj og lav, deltager i møder og gudstjenester og gør optegnelser om sagn, overtro og gamle viser eller historiske og topografiske oplysninger, han støder på undervejs.

Optegnelserne giver billedet ikke alene af alt, hvad han så, og hvem han talte med, men også et tydeligt billede af Rørdam selv: et levende, udadvendt menneske, en frisk iagttaget med sans for det humoristiske og med øre for det sande og oprindelige.

Ofte gengiver han, åbenbart blot som støtte for hukommelsen, i korthed hovedindholdet af samtaler, han har haft, således med skolelærer Olsen, Sigersted: „Tvungen skolegang, skolen fuld, kirken tom, før: fri, men kun lempelig skolegang og kirken fuld.“ Eller af en samtale med en unævnt person: „Den egentlige „soldateræske“ er husmænd, som intet har at stride for, ingen ejendom, ingen ære. Prygl og skjældsord til hove — almindelig værnepligt.“ Eller fra en samtale med den satiriske Bredahl, vel den første danske forfatter, der blev båret frem af „den sociale indignation“: „Knud d. Hellige — hvad vil stråle skønnere i mindets krans, end at Knud indførte tiende! Ædle Danmarks tårer!“

Bredahl boede dengang på Parnas, Sorø, og her førte Rørdam også lange samtaler med Ingemann og hans kone og flere andre af Akademiets lærere. Især refererer han sine samtaler med digteren Carsten Hauch, som på den tid var lektor i naturfag. Samtalerne drejede sig især om poesians stilling: „Kun den, der er stærk i erindringen, er glad i håbet,“ siges der om historiens betydning for digtningen, men

Rejse i Danmark i sommeren 1837

„den poesi, som nu er, bevæger sig i de nuværende.“ Man skal opgive det kraftødelæggende spørgsmål: Hvad vil folk sige? og spørge: Hvad vil Gud sige, og efterverdenen dømme?”

Som den pædagog, Rørdam var, lagde han overalt mærke til børn og undervisning: To smukke og rene børn legede på gulvet i Sorterup præstegård, rene og milde børn midt i fattigdommen hos Bredahl, 5 yndige børn hos Hauch, og hos Fenger i Lynge: hele hans husgesinde er så ordentlig og stille. I Venslev træffer han den stejle og selvsikre vækkelsesprædikant, skolelærer Rasmus Sørensen: hans skolebørn var overordentlig godt oplærte. I Pedersborg var forældrene meget opmærksomme på børnene fremgang, og ofte var de skolelæreren til betydelig hjælp. Med Hauch talte han også børneopdragelse: Før børn har nået en vis alder, bør de ikke føle noget til besværligheder. Mytologi, sagn og viser var den egentlige føde for børn, fordi de har fantasi. Samtale med sognefogeden i F. om skolegang: Lysten driver værket. Selv havde han og hans 7 søskende aldrig gået i skole, var velbevandret i historie. Pastor Hahn, Hyllested: Fortællingen af bibelhistorien må indrettes således, at den kan fremkalde spørgsmål, det er den yngre, der skal spørge den ældre, spørgsmålene skal komme fra eleven, ikke fra læreren. På Flakkebjerg var der kun 18 børn, men der var planer om udvidelse. Forstander Møller faldt godt i Rørdams smag og børnene sang godt. Stephansen på Furiendal var dog det behageligste menneske, han havde truffet på hele rejsen. Han „gjorde ikke af Catechisation, men taledede til hjerterne“, og han tænkte meget på, hvilke borgere, der ville blive i Danmark, hvis den samme omhu blev vist de ufordærvede, som disse, der „vare alt practiserende i Synden“. I Skælskør hilste

Karl Ronne

han på den næsten 100 årige provst Bayer, der havde hilst på 4 konger og 6 bisper. Fra den østlige del af Sjælland, fra Næstvedkanten fik Rørdam ikke et så gunstigt og levende indtryk som af folk på Sorø- og Skælskøregnen. På Herlufsholm befandt han sig ikke godt, han savnede Herluf Trolles og Arild Hvitfeldts ånd.

En væsentlig opmærksomhed skænker Rørdam selvfølgelig det vakte lægfolk, det problem, der mod århundredets midte blev kirkens største. Han giver en grundig karakteristik af de ledende lægfolk, Rasmus Sørensen, Jacob Fisker, Rasmus Ottesen og den norske bonde Elling Eilersen, som netop i de dage måtte vandre i fængsel i Slagelse, fordi han havde talt i en gudelig forsamling. Rørdam var selv med ved flere sådanne sammenkomster og blev meget begejstret over disse menneskers iver og troskraft, men han lægger også vægt på, at de var besindige og belevne, såre oplyste i bibelen og i Danmarks historie og poesien, behagelige at være sammen med på grund af deres munterhed og gode lune. Deres forkyndelse var præget af friskhed og sundhed, og også senere var sværmeriske fænomener en undtagelse i disse forsamlinger. Avlskarlen hos pastor Claussen i Gimlinge sagde om disse lægfolk: Gud har en vis driftsplan, og nu har han taget bønderne med. Dette var som talt ud af Rørdams hjerte. Men han har dog også lagt mærke til andre udtalelser. Pastor Therkelsen, Sørbymagle, ville nok bevare det gode naboskab med de vakte, men syntes dog han kunne klare sig med mindre sukkerstads. „Vi ville gerne tro, vi er Syndere og føle (erfare) Nåden, men Gud forlanger af os, at vi skal tro Nåden og føle Synden.“ Og han mente, at lægprædikanterne, „som kun omgås Får, let troer sig en Hyrde“. Therkelsen var ellers glad for opvækkelsen i sit sogn.

Rejse i Danmark i sommeren 1837

Rørdam fik også lejlighed til at deltage i et af de første møder i „det vestsjællandske broderkonvent“, som fik så afgørende indflydelse i de følgende år. Herom meddeler han også Stephansens opfattelse, at „conventer er skadelige“, fordi præsterne derved kommer til „at udgøre en særlig stand, en magt som vil regjere over Sielene, og Præster er dog kun Hyrder“. Præsten skal søge forsamling, levende og ærlig i sin menighed.

Man glemmer ikke over disse alvorlige emner, at det er en ung mand, der er på rejse. Han elskede at ride og at danse, det ses dog ikke, at der er blevet lejlighed til en svingom på turen, men han havde et åbent blik for det smukke køn. Cora Nyegård, den unge musikalske datter på Frederikskilde, betager ham ikke alene ved sine kompositioner — således en melodi til Grundtvigs: Velkommen igen Guds engle små, men også fordi hun var „yndig, veltalende, naturlig“. En selskabsdame på Holsteinsborg, frk. Scheel, er ikke så lidt af et sværmeri, omend selvfølgelig i ærbødig afstand.

Sine erfaringer fra rejselivet gør han op således: På reiser møder man to slags folk, dem, der øjeblikkeligt glæder sig ved et fremmed menneske, blot fordi han er fremmed, da er begyndelsen ofte henrykkelse, men enden kjedsomhed, og så dem, som nøjere vil kende den fremmede, før de indlader sig med ham. Med dem er begyndelsen ofte ubehagelig, men enden god.

Som så ofte lønner det sig også her at rejse tilbage i Danmarks store erindringsverden, vor historie. Det giver — som Hauch sagde det — „et glad håb for fremtiden“. Den trøstesløse dom over vor samtid, som må betage mange mod og håb i vore dage, lød nemlig ligesådan for nu snart 150 år siden:

Karl Rønne

„Den nuværende tids straf er at føle sig ulykkelig uden alle egentlige lidelser, det er en moralsk søesyge“. Ja, og da der dog viste sig håb for den slægt, så gives der vel også et for vor.

Peter Rørdam. Blade af hans Levnedsbog og Brevvexling. I. 1891.
P. Duus: Sorø Amt. 1840.